

Program współfinansowany ze środków Unii Europejskiej

**PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH
NA LATA 2007-2013**

(PROW 2007-2013)

**DZIAŁANIE 311
„RÓŻNICOWANIE W KIERUNKU DZIAŁALNOŚCI NIEROLNICZEJ”**

PORADNIK DLA BENEFICJENTÓW

Warszawa, marzec 2011 r.

SZANOWNI PAŃSTWO

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (PROW 2007-2013) jest podstawowym instrumentem wsparcia przekształceń strukturalnych, ekonomicznych i społecznych w rolnictwie i przetwórstwie produktów rolnych w nowym okresie programowania, finansowanym z udziałem środków UE. Program ten obejmuje m.in. działania przeznaczone na wsparcie podejmowania lub rozwijania pozarolniczej działalności gospodarczej na obszarach wiejskich. Jednym z nich jest działanie 311 *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*.

Niniejszy Poradnik uwzględnia zmiany, jakie wprowadzone zostały przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi, pełniącego funkcję Instytucji Zarządzającej Programem, w zasadach ubiegania się o pomoc w ramach tego działania, związane z wystąpieniem w 2010 r. klęsk żywiołowych w postaci powodzi i osuwisk, które spowodowały znaczne szkody, zarówno w uprawach, jak i majątku służącym do produkcji rolnej. Skutki tych klęsk żywiołowych dotknęły ponad 120 tys. gospodarstw rolnych, w tym również obecnych i przyszłych Beneficjentów działania 311.

Mamy nadzieję, iż informacje zawarte w poradniku ułatwią Państwu skorzystanie ze wsparcia i realizację zaplanowanych przedsięwzięć.

Kto może zostać Beneficjentem działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*?

O pomoc może ubiegać się rolnik lub jego domownik w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników, lub małżonek tego rolnika:

- który jest obywatelem państwa członkowskiego Unii Europejskiej,
- który jest pełnoletni i nie ukończył 60 roku życia,
- który ma miejsce zamieszkania w miejscowości należącej do:
 - gminy wiejskiej, lub
 - gminy miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców, lub
 - gminy miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców,
- który nie podlega wykluczeniu z ubiegania się o przyznanie pomocy na podstawie przepisów rozporządzenia Rady (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) (Dz. Urz. UE L 277 z 21.10.2005, str. 1, z późn. zm.), oraz przepisów Unii Europejskiej wydanych w trybie tego rozporządzenia lub przepisów odrębnych,

Uwaga: Wykluczeniu ze wsparcia w ramach tego samego działania w danym i następnym roku kalendarzowym podlega Beneficjent, w przypadku, którego w trakcie procesu przyznawania i wypłacania pomocy stwierdzi się umyślne złożenie fałszywego oświadczenia.

- który nie wystąpił o przyznanie lub nie przyznano mu renty strukturalnej w ramach PROW 2004-2006 lub PROW 2007-2013,
- który jest nieprzerwanie ubezpieczony w pełnym zakresie na podstawie przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników przez okres co najmniej ostatnich 12 miesięcy poprzedzających miesiąc złożenia *wniosku o przyznanie pomocy*,
- który nie będzie realizował operacji¹ jako współnik spółki cywilnej,

jeżeli za rok poprzedzający rok złożenia *wniosku o przyznanie pomocy*, do gruntów rolnych wchodzących w skład gospodarstwa rolnego posiadanego przez tego rolnika, przyznano płatność do gruntów rolnych.

Rolnik mogący ubiegać się o pomoc w ramach PROW 2007-2013 jest to pełnoletnia osoba fizyczna, zamieszkująca i prowadząca na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, osobiście i na własny rachunek, działalność rolniczą w pozostającym w jej posiadaniu gospodarstwie rolnym, w tym również w ramach grupy producentów rolnych, a także osoba, która przeznaczyła grunty prowadzonego przez siebie gospodarstwa rolnego do zalesienia.

Domownik jest to osoba, która:

- jest bliska rolnikowi,
- ukończyła 16 lat,
- pozostaje z rolnikiem we wspólnym gospodarstwie domowym lub zamieszkuje na terenie jego gospodarstwa rolnego albo w bliskim sąsiedztwie,

¹ operacja - odpowiednik pojęcia „projekt”, stosowanego w przypadku SPO „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006”; oznacza inwestycję lub kilka inwestycji, na realizację których występuje się o pomoc w jednym Wniosku o przyznanie pomocy

- stale pracuje w tym gospodarstwie rolnym i nie jest związana z rolnikiem stosunkiem pracy.²

Na jakie operacje może być przyznana pomoc?

Pomoc może być przyznana na operację obejmującą wyłącznie inwestycje związane z podjęciem lub prowadzeniem wspieranej działalności nierolniczej (gospodarczej), jeśli m.in.:

- operacja jest uzasadniona ekonomicznie,
- operacja spełnia wymagania wynikające z obowiązujących przepisów prawa, które mają do niej zastosowanie,
- działalność, której dotyczy operacja, zarejestrowana jest w miejscowości należącej do gminy:
 - wiejskiej, albo
 - miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców, albo
 - miejskiej, z wyłączeniem miejscowości liczących powyżej 5 tys. mieszkańców,
- inwestycje związane z budową, remontem, wyposażeniem, zagospodarowaniem nieruchomości objętych operacją, dotyczą nieruchomości położonych w ww. miejscowościach,
- operacja nie jest finansowana z udziałem innych środków publicznych,
- operacja będzie realizowana w 1 albo 2 etapach, a w przypadku operacji obejmującej inwestycje polegające na nabyciu rzeczy będących przedmiotem leasingu - maksymalnie w 10 etapach,
- płatność ostateczna będzie obejmować nie mniej niż 25% łącznej planowanej wysokości pomocy.

Jaki jest zakres działalności nierolniczych objętych pomocą?

Pomoc może być udzielana z tytułu podejmowania lub rozwijania działalności w zakresie:

- usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa,
- usług dla ludności,
- sprzedaży hurtowej i detalicznej,
- rzemiosła lub rękodzielnictwa,
- robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych,
- usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem, w tym wynajmowania pokoi w budynku mieszkalnym oraz sprzedaży posiłków domowych lub świadczenia innych usług związanych z pobytem turystów w gospodarstwie rolnym,
- usług transportowych,
- usług komunalnych,
- przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych,
- magazynowania lub przechowywania towarów,
- wytwarzania produktów energetycznych z biomasy,
- rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych.

Szczegółowy wykaz kategorii działalności gospodarczych wspieranych w ramach działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*, obejmujący kody PKD obowiązujące od 1 stycznia 2008 r., zawiera załącznik Nr 1 „Wykaz działalności nierolniczych, w których

² W rozumieniu art. 6 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników.

zakresie może być przyznana pomoc” do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 17 października 2007 r. w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”. Został on zamieszczony również w końcowej części niniejszego Poradnika (Załącznik nr 1).

Jakie rodzaje kosztów są uznawane za kwalifikowalne?

Zakres kosztów kwalifikowalnych operacji realizowanej w ramach omawianego działania obejmuje koszty:

- 1) budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją niemieszkalnych obiektów budowlanych wraz z zakupem instalacji technicznej oraz koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki;
- 2) nadbudowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją istniejących budynków mieszkalnych wraz z zakupem instalacji technicznej oraz koszty rozbiórki i utylizacji materiałów szkodliwych pochodzących z rozbiórki;
- 3) zagospodarowania terenu;
- 4) zakupu maszyn, urządzeń, narzędzi, wyposażenia i sprzętu;
- 5) zakupu sprzętu komputerowego i oprogramowania służącego wsparciu podejmowanej lub rozwijanej działalności nierolniczej;
- 6) zakupu środków transportu, z wyłączeniem zakupu samochodów osobowych przeznaczonych do przewozu mniej niż 8 osób (łącznie z kierowcą), z tym, że w przypadku pojazdów samochodowych, naczep lub przyczep:
 - a) w wysokości nieprzekraczającej trzykrotności pozostałych inwestycyjnych kosztów kwalifikowalnych operacji – w przypadku działalności nierolniczej w zakresie świadczenia wyłącznie usług transportowych,
 - b) w wysokości nieprzekraczającej równowartości pozostałych inwestycyjnych kosztów kwalifikowalnych operacji – w przypadku działalności nierolniczej w zakresie świadczenia innych usług niż usługi transportowe;

Uwaga:

Zakres wsparcia nie obejmuje zakupu pojazdów przeznaczonych do transportu drogowego przez podmioty gospodarcze prowadzące działalność zarobkową w tym zakresie. W związku z tym z możliwości wsparcia wykluczony jest zakup pojazdów przeznaczonych do drogowego transportu towarowego, na działalność sklasyfikowaną w ramach kodu PKD 49.41.Z *Transport drogowy towarów*.

Ograniczenie to nie obejmuje innych elementów kosztów kwalifikowalnych w operacjach realizowanych przez Wnioskodawców prowadzących działalność w ramach ww. kodu PKD.

- 7) rat zapłaconych tytułem wykonania umowy leasingu, nieprzekraczające ceny netto nabycia rzeczy, o których mowa w pkt 4 i 6, jeżeli przeniesienie własności tych rzeczy na Beneficjenta nastąpi w okresie realizacji operacji, lecz nie później niż do dnia złożenia wniosku o płatność ostateczną.

Uwaga: Do kosztów, o których mowa w pkt 1-5, zalicza się także koszty transportu do miejsca realizacji operacji materiałów służących realizacji operacji oraz maszyn, urządzeń, narzędzi, wyposażenia i sprzętu objętych operacją oraz koszty ich montażu.

Do kosztów kwalifikowalnych zaliczyć można koszty ogólne związane z przygotowaniem i realizacją operacji, tj.:

- przygotowania dokumentacji technicznej operacji, w szczególności:

- kosztorysów,
- projektów architektonicznych lub budowlanych,
- ocen lub raportów oddziaływania na środowisko,
- dokumentacji geologicznej lub hydrologicznej,
- wypisów i wyrysów z katastru nieruchomości,
- projektów technologicznych;
- opłat za patenty lub licencje,
- sprawowania nadzoru inwestorskiego lub autorskiego oraz koszty związane z kierowaniem robotami budowlanymi.

w wysokości nieprzekraczającej 10% pozostałych kosztów kwalifikowalnych.

Powyższe koszty mogą zostać uznane za kwalifikowalne, jeżeli zostały poniesione od dnia zawarcia *umowy* - jeżeli realizacja zestawienia rzeczowo-finansowego operacji w zakresie danego kosztu została rozpoczęta nie wcześniej niż w tym dniu, a w przypadku kosztów stanowiących koszty ogólne – poniesionych nie wcześniej niż 1 stycznia 2007 roku.

Uwaga: W przypadku przyznania pomocy do kosztów kwalifikowalnych zalicza się również koszty poniesione przez Wnioskodawcę przed dniem zawarcia *umowy*, **lecz nie wcześniej niż od dnia, w którym został złożony wniosek o przyznanie pomocy**, jeżeli realizacja zestawienia rzeczowo-finansowego operacji w zakresie danego kosztu została rozpoczęta nie wcześniej niż w dniu, w którym został złożony *wniosek o przyznanie pomocy*. Przed dniem zawarcia *umowy* koszty ponoszone są na wyłączne ryzyko Wnioskodawcy. W przypadku odmowy przyznania pomocy, tj. niepodpisania *umowy*, Wnioskodawcy nie będzie przysługiwać roszczenie o ich zwrot.

Jakie koszty nie mogą być uznane za kwalifikowalne?

Zakres kosztów kwalifikowalnych nie obejmuje m.in.:

- budowy budynków mieszkalnych,
- zakupu rzeczy używanych,
- zakupu samochodów osobowych przeznaczonych do przewozu mniej niż 8 osób (łącznie z kierowcą),
- podatku od towarów i usług (VAT),
- finansowania poprzez leasing zakupu sprzętu komputerowego i oprogramowania służącego wsparciu podejmowanej lub rozwijanej działalności rolniczej.

Jaki jest maksymalny poziom i wysokość pomocy?

Pomoc jest udzielana **w formie refundacji** części poniesionych kosztów kwalifikowanych, w operacji, Maksymalny poziom pomocy finansowej wynosi **50% kosztów kwalifikowanych** albo – w przypadku wystąpienia szkody w gospodarstwie rolnym rolnika, spowodowanej przez powódź lub obsunięcie się ziemi w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu upraw rolnych i zwierząt gospodarskich - **80% kosztów kwalifikowalnych**, jeżeli wysokość szkody oszacowanej przez komisję powołaną przez wojewodę właściwego ze względu na miejsce wystąpienia szkód wynosi:

- **w uprawach rolnych, zwierzętach gospodarskich³ lub rybach** - średnio powyżej 30% średniej rocznej produkcji rolnej z trzech lat poprzedzających rok, w którym wystąpiła szkoda, albo z trzech lat w okresie pięcioletnim poprzedzającym rok, w którym wystąpiła szkoda, z pominięciem roku o najwyższej i najniższej produkcji w gospodarstwie rolnym, oraz
- **w budynkach, budowlach, maszynach lub urządzeniach służących do produkcji rolnej, sadach lub plantacjach wieloletnich, lub stadach podstawowych zwierząt gospodarskich** - nie mniej niż 10 000 zł

Uwaga:

Zwiększony do 80% poziom dofinansowania przysługuje, o ile:

- szkoda wystąpiła nie wcześniej, niż w dniu 1 stycznia 2010 r.,
- w związku z wystąpieniem szkody rolnikowi, jego domownikowi⁴ lub małżonkowi nie przyznano pomocy finansowej w ramach działania „Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich
- wniosek o przyznanie pomocy został złożony w roku, w którym wystąpiła szkoda, lub w roku następującym po tym roku.

Pomoc przyznaje się i wypłaca do wysokości limitu, który w okresie realizacji Programu wynosi maksymalnie **100 tys. zł** na jednego Beneficjenta. Uwzględnia się przy tym sumę kwot pomocy wypłaconej w ramach operacji zrealizowanych i kwot pomocy przyznanej w ramach operacji niezakończonych.

Beneficjenci zobowiązani są do prowadzenia oddzielnego systemu rachunkowości albo do korzystania z odpowiedniego kodu rachunkowego dla wszystkich transakcji związanych z operacją⁵ w ramach prowadzonych ksiąg rachunkowych albo przez prowadzenie zestawienia faktur lub równoważnych dokumentów księgowych - na formularzu opracowanym i udostępnionym przez Agencję, gdy na podstawie odrębnych przepisów Beneficjent nie jest obowiązany do prowadzenia ksiąg rachunkowych.

W przypadku, gdy zdarzenie powodujące poniesienie kosztów kwalifikowalnych, np. zakup maszyny:

1. nie zostało uwzględnione w oddzielnym systemie rachunkowości, albo
 2. do jego identyfikacji nie wykorzystano odpowiedniego kodu rachunkowego,
- koszty te będą podlegać refundacji pomniejszonej o 10%.

Uwaga:

Powyższe przepisy mają zastosowanie do naboru wniosków 2010, z tym, że w przypadku kosztów poniesionych przez:

1. podmioty, które są obowiązane do prowadzenia ksiąg rachunkowych – przepis będzie miał zastosowanie od nowego roku obrotowego, zgodnie z przepisami ustawy o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r. (Dz.U. z 1994 r., Nr 121, poz. 591 z późn. zm.),

³ W rozumieniu ustawy z dnia 29 czerwca 2007 r. o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich (Dz. U. Nr 133, poz. 921, z 2008 r. Nr 171, poz. 1056, z 2009 r. Nr 223, poz. 1775 oraz z 2010 r. Nr 127, poz. 857)

⁴ domownikowi w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników

⁵ Art. 75 ust. 1 lit. c pkt. i rozporządzenia nr 1698/2005 z dnia 20 września 2005 r. w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)

2. pozostałe podmioty – przepis będzie miał zastosowanie od dnia wejścia w życie rozporządzenia MRiRW z dnia 13 lipca 2010 r. (tj. od 16 lipca 2010 r.).

Beneficjenci mają również możliwość korzystania z **zaliczek na realizację operacji**⁶. Możliwość ta dotyczy Beneficjentów, którzy:

1. złożyli *wnioski o przyznanie pomocy* w ramach dotychczas przeprowadzonych naborów, z którymi:
 - została podpisana *umowa przyznania pomocy*, którzy jeszcze nie zakończyli operacji i nie złożyli *wniosku o płatność ostateczną*,
 - zostanie podpisana *umowa przyznania pomocy*,
2. będą składać wnioski w następnych naborach.

Beneficjenci chcący otrzymać zaliczkę, składając *wniosek o przyznanie pomocy*, będą musieli zaznaczyć odpowiednie „pole” w formularzu *wniosku*.

Kwota zaliczki nie może przekroczyć 20% kwoty przyznanej pomocy.

Warunkiem wypłaty zaliczki jest ustanowienie dodatkowego zabezpieczenia właściwego wydatkowania zaliczek w postaci gwarancji bankowej lub równoważnej gwarancji, odpowiadającej 110% kwoty zaliczki. Gwarancja taka powinna być wystawiona na czas określony, tj. powinna obejmować okres co najmniej o 4 miesiące dłuższy od planowanego terminu zakończenia realizacji operacji, tj. złożenia *wniosku o płatność ostateczną*.

Uwaga: W odniesieniu do pomocy udzielanej w ramach omawianego działania stosowana jest zasada *de minimis* zgodnie z rozporządzeniem Komisji (WE) nr 1998/2006 z dnia 15 grudnia 2006 r. Oznacza to, iż łączna kwota pomocy publicznej (wraz z wnioskowaną), wobec której stosowana jest zasada *de minimis*, nie może przekroczyć 200 tys. euro a dla podmiotów gospodarczych działających w sektorze transportu drogowego – 100 tys. euro, w okresie kolejnych trzech lat budżetowych. Okres ten należy oceniać w sposób ciągły, tzn. dla każdego przypadku nowej pomocy *de minimis* należy ustalić łączną kwotę pomocy *de minimis* przyznaną w ciągu danego roku budżetowego oraz dwóch poprzedzających go lat budżetowych.

Kiedy i gdzie można składać *Wnioski o przyznanie pomocy*?

Osoba zainteresowana uzyskaniem wsparcia w ramach działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej*, podobnie jak w przypadku innych działań PROW 2007-2013 wdrażanych przez ARiMR, musi złożyć *wniosek o przyznanie pomocy* wraz z kompletem załączników w terminie podanym do publicznej wiadomości przez Prezesa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa na stronie internetowej ARiMR oraz co najmniej w jednym dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym.

Data zakończenia przyjmowania *wniosek* zależy od dostępności środków finansowych. Prezes Agencji – nie rzadziej niż co 14 dni - przekazuje do publicznej wiadomości na stronie internetowej ARiMR informacje o liczbie *wniosek* o przyznanie pomocy złożonych w danym roku realizacji Programu i związanym z nimi zapotrzebowaniu na środki finansowe, z podziałem na województwa. Termin składania *wniosek* w danym roku realizacji Programu upływa z końcem dnia roboczego następującego po dniu podania do publicznej wiadomości na stronie internetowej Agencji informacji określającej, że ww. zapotrzebowanie osiągnęło

⁶ zgodnie z ustawą z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy o uruchamianiu środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej przeznaczonych na finansowanie wspólnej polityki rolnej (Dz. U. z 2010 r., Nr 57, poz. 351)

co najmniej 120% dostępnych środków w danym roku w danym województwie, lecz nie później niż w dniu 31 grudnia danego roku.

Wzór *wniosku o przyznanie pomocy* oraz wzory obowiązujących formularzy można znaleźć na stronach internetowych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa www.arimr.gov.pl oraz Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi www.minrol.gov.pl, z wyjątkiem załączników wystawianych przez uprawnione do tego urzędy lub instytucje. Można go również pobrać w oddziale regionalnym ARiMR.

Formularz *wniosku* zawiera również wykaz wymaganych załączników, z których część jest sporządzana na formularzach udostępnianych przez Agencję.

Wniosek wraz z wymaganymi załącznikami składa się osobiście lub przez upoważnioną osobę, bezpośrednio w oddziale regionalnym Agencji, właściwym ze względu na miejsce realizacji operacji.

W przypadku Lubuskiego oraz Podlaskiego OR *wnioski* składa się w siedzibach Biur Wsparcia Inwestycyjnego (BWI) OR, tj. odpowiednio w Gorzowie Wielkopolskim ul. Walczaka 106 oraz w Białymstoku ul. Lipowa 32A.

Uwaga:

W celu ułatwienia Wnioskodawcom prawidłowego przygotowania dokumentów aplikacyjnych Agencja przygotowała interaktywną wersję formularza *wniosku* w formacie PDF (tzw. *generatora wniosków*), z możliwością wypełnienia, zapisu i wydrukowania z poziomu własnego komputera. Jest ona dostępna na stronie internetowej ARiMR:

<http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna-i-krajowa/prow-2007-2013-program/roznicowanie-w-kierunku-dzialalnosci-nierolniczej.html>

- **Aktywna wersja wniosku (interaktywny PDF)**

Na stronie tej zamieszczone są również stosowne instrukcje, tj.:

- **Instrukcja wypełniania formularzy wniosków w formacie interaktywnego PDF**
- **Instrukcja instalacji Adobe Reader 9.3**

W celu prawidłowej obsługi *generatora wniosków* konieczne jest używanie oprogramowania Adobe Reader w wersji 9.3 lub późniejszej, która jest do pobrania na stronie: <http://www.adobe.com>

Jednocześnie zaleca się, aby wraz z wersją papierową *wniosku o przyznanie pomocy* (wydrukowaną przy pomocy *generatora wniosków*), Wnioskodawca dostarczył do oddziału regionalnego ARiMR właściwego ze względu na miejsce realizacji operacji, wersję elektroniczną *wniosku* na nośniku danych (zalecane jest przekazywanie *wniosku* na płycie CD/DVD). Na ww. nośniku danych powinien znajdować się tylko i wyłącznie plik zawierający *wniosek* w formacie PDF.

W jednym roku można złożyć jeden *wniosek o przyznanie pomocy*. Ograniczenie to nie dotyczy sytuacji, gdy na podstawie uprzednio złożonego *wniosku* nie przyznano pomocy.

Pomoc w poprawnym wypełnieniu *wniosku* oraz sporządzeniu niezbędnych załączników stanowi *Instrukcja wypełniania wniosku o przyznanie pomocy*.

Do *wniosku* należy załączać oryginały dokumentów, chyba, że w *Instrukcji* zostało to określone inaczej. Załączone kopie dokumentów powinny być potwierdzone za zgodność z oryginałem przez notariusza lub podmiot, który wydał dokument lub pracownika ARiMR, chyba, że w treści ich opisu w *Instrukcji* określono inaczej.

Załączone dokumenty, takie jak: opinie, protokoły, wypisy, odpisy, zaświadczenia, pozwolenia itp., uznawane są przez oddział regionalny ARiMR za ważne bezterminowo, jeżeli w ich treści albo w *Instrukcji* nie określono inaczej.

Dołączane do *wniosku* dokumenty powinny być aktualne, tzn. muszą zawierać dane prawdziwe i zgodne ze stanem faktycznym. W przypadku dokumentów sporządzonych w języku obcym wnioskodawca powinien dołączyć ich tłumaczenia na język polski dokonane przez tłumacza przysięgłego.

Do *wniosku o przyznanie pomocy* należy załączyć m.in. ***Ekonomiczny plan operacji*** (biznes plan), sporządzony na formularzu udostępnionym przez Agencję. W jego sporządzeniu pomocna będzie *Instrukcja wypełniania Ekonomicznego planu operacji dla Działania Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej objętego PROW 2007-2013*.

Uwaga:

O wsparcie na operacje, które odpowiadają warunkom przyznawania pomocy w zakresie działania 311 *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* można ubiegać się również w ramach działania 413 *Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju*. W takim przypadku *wniosek o przyznanie pomocy* składa się do oddziału regionalnego ARiMR, właściwego ze względu na miejsce realizacji operacji za pośrednictwem Lokalnej Grupy Działania (LGD), wdrażającej lokalną strategię rozwoju (LSR), w ramach której ta operacja ma być realizowana. Informacje dotyczące działających w danym województwie LGD znajdują się na stronach internetowych samorządów województw.

Wniosek o przyznanie pomocy wraz z kompletem załączników składa się w terminie i miejscu wskazanym w Informacji o możliwości składania wniosków za pośrednictwem LGD. Informacja ta jest podawana do publicznej wiadomości przez organ samorządu województwa, właściwy ze względu na siedzibę LGD wybranej do realizacji LSR:

- na stronie internetowej i tablicy ogłoszeń urzędu marszałkowskiego lub samorządowej jednostki, oraz
- w prasie o zasięgu obejmującym obszar realizacji LSR.

Omawiana informacja zamieszczana jest także:

- na stronie internetowej LGD oraz w jej siedzibie na tablicy ogłoszeń,
- na stronie internetowej i tablicy ogłoszeń organu samorządu województwa (urzędu marszałkowskiego lub samorządowej jednostki), właściwego ze względu na obszar realizacji LSR – w przypadku, gdy dana LGD realizuje LSR na obszarze więcej niż jednego województwa,
- na stronie internetowej ARiMR.

W ciągu 45 dni od dnia, w którym upłynął termin składania wniosków, LGD przekazuje do właściwego oddziału regionalnego ARiMR wszystkie *wnioski o przyznanie pomocy*, tj. wybrane do realizacji (na podstawie oceny zgodności z LSR oraz spełniania przyjętych przez LGD kryteriów wyboru), niewybrane i niepodlegające ocenie, listy operacji oraz uchwały w sprawie wyboru lub nie dokonania wyboru. Tylko ww. wnioski wybrane podlegają w oddziałach regionalnych Agencji dalszej weryfikacji w pełnym zakresie, zgodnie z zasadami i procedurami obowiązującymi w przypadku działania 311.

Wnioskodawcy/Beneficjenci działania 311 „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, mogą ubiegać się również o pomoc w ramach działania 413 311 „Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju” dla operacji, które odpowiadają warunkom przyznania pomocy w ramach działania 311 „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”, gdyż limity finansowe przewidziane na sfinansowanie operacji w ramach działań Osi 3 Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej (działania 311 i 312) oraz Osi 4 Leader (działanie 413) stanowią odrębne pule środków.

Jaka jest procedura przyznawania pomocy?

Z chwilą złożenia *wniosku* Agencja wydaje potwierdzenie zawierające datę i godzinę jego wpływu, opatrzone pieczęcią Agencji i podpisane przez osobę przyjmującą ten *wniosek*.

Pomoc przysługuje według kolejności złożenia *wniosek*. Agencja rozpatruje *wniosek* w terminie 4 miesięcy od dnia jego złożenia.

Wezwanie przez Agencję Wnioskodawcy do wykonania określonych czynności w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy wstrzymuje bieg terminu rozpatrywania *wniosku* do czasu wykonania przez Wnioskodawcę tych czynności.

W pierwszej kolejności *wniosek o przyznanie pomocy* poddawany jest **wstępnej weryfikacji** dotyczącej:

- niepodlegania wykluczeniu z możliwości otrzymania pomocy,
- terminowości złożenia *wniosku*,
- przestrzegania ograniczeń dotyczących liczby składanych *wniosek* w ramach naboru (roku),
- wypełnienia wszystkich wymaganych pozycji *wniosku* (tj. numeru identyfikacyjnego, nazwiska/nazwy, pierwszego imienia oraz numeru NIP).

W razie stwierdzenia uchybień/braków w ww. zakresie Agencja odmawia przyznania pomocy.

Kolejne etapy weryfikacji *wniosku* obejmują:

- ocenę kompletności i poprawności oraz zgodności z zasadami dotyczącymi przyznawania pomocy w ramach działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* i weryfikacji krzyżowej,
- ocenę techniczną i ekonomiczną,
- wizytację w miejscu.

Jeżeli *wniosek* nie spełnia wymagań określonych w Programie oraz będących przedmiotem oceny na kolejnych etapach jego weryfikacji, Agencja wzywa Wnioskodawcę, w formie pisemnej, do usunięcia braków w terminie 21 dni od dnia doręczenia wezwania chyba, że zachodzą niebudzące wątpliwości przesłanki nieprzyznania pomocy. Jeżeli Wnioskodawca, pomimo wezwania do usunięcia braków, nie usunął w terminie:

- żadnego z braków - Agencja nie przyznaje pomocy;
- wszystkich braków - Agencja wzywa ponownie Wnioskodawcę, w formie pisemnej, do usunięcia pozostałych braków w terminie 21 dni od dnia doręczenia wezwania chyba, że zachodzą niebudzące wątpliwości przesłanki nieprzyznania pomocy.

Jeżeli Wnioskodawca, pomimo ponownego wezwania do usunięcia braków, nie usunął wszystkich braków w terminie, Agencja nie przyznaje pomocy.

Uwaga: Obliczanie i oznaczanie terminów związanych z wykonywaniem czynności w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy dokonuje się zgodnie z przepisami Kodeksu Cywilnego.⁷

W przypadku składania uzupełnień, poprawnych/poprawionych dokumentów lub wyjaśnień:

- osobiście lub przez osobę upoważnioną - o terminowości ich złożenia decyduje data złożenia dokumentów w OR ARiMR;
- za pośrednictwem placówki pocztowej operatora publicznego (Poczty Polskiej) – o terminowości decyduje data nadania (data stempla pocztowego). Zalecane jest, aby wysyłka dokonywana była listem poleconym z uwagi na możliwość potwierdzenia daty nadania przesyłki;

⁷ art. 110 -116 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. (Dz. U. 1964 Nr 16, poz. 93 z późn. zm.). Podobna zasada obowiązuje przy płatności.

- za pośrednictwem polskiego urzędu konsularnego - o terminowości decyduje data złożenia w tym urzędzie.

Złożony wniosek nie może być zmieniany przez Wnioskodawcę w zakresie planu finansowego operacji lub zestawienia rzeczowo-finansowego operacji, z wyłączeniem:

1. zmian wynikających z wezwań Agencji;
2. jednej zmiany w zakresie planu finansowego operacji lub zestawienia rzeczowo - finansowego operacji, jeżeli nie spowoduje ona zmiany celów operacji wskazanych we wniosku o przyznanie pomocy, ani zwiększenia kwoty pomocy.⁸

W przypadku dokonania przez Wnioskodawcę ww. zmiany termin rozpatrzenia wniosku o przyznanie pomocy **może wydłużyć się o 1 miesiąc.**

Uwaga:

Rolnik, jego domownik w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu społecznym rolników lub małżonek, który złożył w 2010 r. wniosek o przyznanie pomocy w ramach działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* przed datą 10 września 2010 r. może w terminie 60 dni od dnia wejścia w życie rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 7 września 2010 r.⁹, tj. od dnia 9 września 2010 r. zmienić wniosek w zakresie planu finansowego operacji lub zestawienia rzeczowo-finansowego operacji oraz wysokości wnioskowanej kwoty pomocy i refundacji kosztów kwalifikowalnych, jeżeli:

- nie spowoduje to zmiany celów operacji wskazanych we wniosku o przyznanie pomocy,
- w gospodarstwie rolnym rolnika wystąpiła szkoda spowodowana przez powódź lub osunięcie ziemi w rozumieniu przepisów o ubezpieczeniu upraw rolnych i zwierząt gospodarskich,
- w związku z wystąpieniem szkody rolnikowi, jego domownikowi lub małżonkowi nie przyznano pomocy finansowej w ramach działania „*Przywracanie potencjału produkcji rolnej zniszczonego w wyniku wystąpienia klęsk żywiołowych oraz wprowadzenie odpowiednich działań zapobiegawczych*” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich

Jeżeli w trakcie rozpatrywania wniosku o przyznanie pomocy niezbędne jest uzyskanie dodatkowych wyjaśnień lub opinii innego podmiotu, lub zajdą nowe okoliczności budzące wątpliwości, co do możliwości przyznania pomocy, termin rozpatrywania wniosku wydłuża się o czas niezbędny do uzyskania wyjaśnień lub opinii, o czym Agencja informuje na piśmie Wnioskodawcę.

W razie uchybienia terminu wykonania przez Wnioskodawcę określonych czynności w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy Agencja, na prośbę Wnioskodawcy, przywraca termin wykonania tych czynności, jeżeli Wnioskodawca:

- wniósł prośbę w terminie 45 dni od dnia ustania przyczyny uchybienia;
- jednocześnie z jej wniesieniem dokonał stosownych wyjaśnień, uzupełnień itp., dla których był określony termin;

⁸ Możliwość dokonania takiej jednej zmiany dotyczy: naboru przeprowadzonego w 2009 r. – w odniesieniu do spraw wszczętych i niezakończonych (np. podpisaniem umowy) przed dniem wejścia w życie rozporządzenia MRiRW z dnia 13 lipca 2010 r. (tj. 16 lipca 2010 r.), naboru 2010 r. oraz kolejnych naborów.

⁹ zmieniającego rozporządzenie w sprawie szczegółowych warunków i trybu przyznawania pomocy finansowej w ramach działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Dz. U. Nr 166, poz.1125),

- uprawdopodobnił, że uchybienie nastąpiło bez jego winy.

Nie jest możliwe przywrócenie terminu do złożenia prośby o przywrócenie terminu w przypadku niewypełnienia ww. warunków.

W przypadku przywrócenia terminu wykonania przez Wnioskodawcę określonych czynności w ramach postępowania w sprawie przyznania pomocy, po zakończeniu tego postępowania, do ustalenia kolejności, w jakiej przysługuje pomoc przyjmuje się, że *wniosek* został złożony w dniu przywrócenia terminu.

Na uzasadnioną prośbę Wnioskodawcy Agencja może wyrazić zgodę na przedłużenie terminu wykonania przez Wnioskodawcę określonych czynności w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy, jednak nie dłużej niż o 6 miesięcy licząc od końcowej daty terminu wyznaczonego na ich/jej dokonanie, przy czym przedłużenie terminu o więcej niż miesiąc wymaga udokumentowania przez Wnioskodawcę przyczyny przedłużenia.

W przypadku nierozpatrzenia *wniosku* w terminie Agencja zawiadamia Wnioskodawcę o przyczynach zwłoki, wskazując nowy termin rozpatrzenia *wniosku*, nie dłuższy niż 3 miesiące.

W razie śmierci Wnioskodawcy albo w razie zbycia całości lub części gospodarstwa rolnego w toku postępowania w sprawie przyznania pomocy, następca prawny Wnioskodawcy albo nabywca gospodarstwa rolnego lub jego części nie może wstąpić do toczącego się postępowania na miejsce Wnioskodawcy. *Wniosek* wówczas złożony przez Wnioskodawcę, Agencja pozostawia bez rozpatrzenia z chwilą uprawdopodobnienia ww. zdarzenia.

Podpisanie *Umowy przyznania pomocy*

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia *wniosku o przyznanie pomocy* Agencja wyznacza niezwłocznie Wnioskodawcy, w formie pisemnej, termin zawarcia *umowy*, nie dłuższy niż 14 dni od dnia otrzymania wezwania. W przypadku, gdy Wnioskodawca nie stawia się w wyznaczonym terminie w celu zawarcia *umowy* albo odmówi jej podpisania, Agencja nie przyznaje pomocy, chyba, że Wnioskodawca stawia się w celu podpisania *umowy* i ją podpisze w innym terminie:

- uzgodnionym z Agencją przed upływem wyznaczonego w wezwaniu terminu, nie dłuższym niż miesiąc albo
- wyznaczonym przez Agencję, nie dłuższym niż 21 dni od dnia, na który został wyznaczony poprzedni termin zawarcia *umowy*.

Umowa przyznania pomocy jest zawierana na formularzu określonym przez Agencję i udostępnionym na stronach internetowych Agencji. *Umowa* ta określa m.in.:

- zakres i cel operacji,
- prawa i obowiązki stron (ARiMR i Beneficjenta),
- wysokość i maksymalny poziom przyznanej pomocy,
- zobowiązania Beneficjenta,
- warunki i okoliczności, w jakich *umowa* może być zmieniona,
- tryb i warunki dokonywania płatności.

Zabezpieczeniem należytego wykonania przez Beneficjenta zobowiązań określonych w *umowie* jest weksel niezupełny (in blanco) wraz z deklaracją wekslową sporządzoną na formularzu udostępnionym przez Agencję. Weksel wraz z deklaracją wekslową podpisywane są przez Beneficjenta w obecności upoważnionego pracownika Agencji, a następnie są składane w oddziale regionalnym Agencji w dniu zawarcia *umowy*.

Zawarta *umowa* może zostać zmieniona na wniosek każdej ze stron. Zmiana warunków *umowy* wymaga zachowania formy pisemnej pod rygorem nieważności. Zmiany w *umowie*

nie mogą spowodować jednak zwiększenia określonej w *umowie* kwoty pomocy, zmiany celu operacji, ani zmiany zobowiązania o niefinansowaniu operacji z udziałem innych środków publicznych przyznanych w związku z realizacją tej operacji.

Realizacja operacji

Z chwilą podpisania *umowy* Wnioskodawca staje się Beneficjentem Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Zgodnie z zapisami *umowy przyznania pomocy* realizacja operacji lub jej etapu obejmuje:

- wykonanie zakresu rzeczowego zgodnie z *Zestawieniem rzeczowo-finansowym operacji* stanowiącym Załącznik nr 1 do *umowy*,
- udokumentowanie wykonania robót, dostaw lub usług w zakresie rzeczowym i finansowym,
- poniesienie przez Beneficjenta kosztów kwalifikowalnych operacji, w tym dokonanie płatności za dostawy, usługi lub roboty budowlane, nie później niż do dnia złożenia *wniosku o płatność* lub ostatniego uzupełnienia informacji mających istotny wpływ na ocenę *wniosku o płatność*,
- w przypadku nabycia rzeczy na podstawie umowy leasingu - przeniesienie praw własności nie później niż do dnia *złożenia wniosku o płatność* dla etapu, w ramach którego po raz ostatni będą rozliczane koszty leasingu,
- osiągnięcie zakładanego celu operacji nie później niż do dnia *złożenia wniosku o płatność* ostateczną.

Przed przystąpieniem do realizacji operacji zalecane jest dokładne zapoznanie się z wymaganiami dotyczącymi wypełniania *wniosku o płatność*. Są one szczegółowo opisane w *Instrukcji wypełniania wniosku o płatność*, dostępnej na stronie internetowej Agencji oraz MRiRW.

Realizując operację Beneficjent musi pamiętać o tym, iż poniesienie kosztów kwalifikowalnych wymaga właściwego udokumentowania, co się wiąże z koniecznością gromadzenia oryginałów faktur lub innych dokumentów księgowych o równoważnej wartości dowodowej oraz dowodów zapłaty, protokołów odbioru robót budowlanych, prowadzenia dziennika budowy (jeżeli dotyczy). Prowadzenie na bieżąco zestawienia faktur i innych dokumentów księgowych ułatwi rozliczenie operacji.

Uwaga: Refundacji mogą podlegać koszty transakcji w formie rozliczenia pieniężnego, jeśli ich wartość - bez względu na liczbę wynikających z niej płatności – nie przekracza 10 tys. zł. W przypadku natomiast kosztów przekraczających 10 tys. zł obowiązuje forma rozliczenia bezgotówkowego przeprowadzonego poleceniem przelewu.

Co należy zrobić po zakończeniu realizacji operacji?

Po zakończeniu realizacji całości operacji lub jednego z jej etapów, w celu otrzymania przysługującej refundacji kosztów kwalifikowalnych Beneficjent składa osobiście lub przez upoważnioną osobę *wniosek o płatność* pośrednią lub ostateczną bezpośrednio w tym samym oddziale regionalnym ARiMR, w którym wcześniej złożył *wniosek o przyznanie pomocy*, przy czym:

- 1) złożenie *wniosku o płatność* pośrednią musi nastąpić najpóźniej w terminie 24 miesięcy od dnia zawarcia *umowy przyznania pomocy*,
- 2) zakończenie realizacji operacji i złożenie *wniosku o płatność* ostateczną musi nastąpić najpóźniej w terminie:

- 36 miesięcy od dnia zawarcia *umowy* – w przypadku operacji realizowanych w 2 etapach,
 - 24 miesięcy od dnia zawarcia *umowy* – w przypadku operacji realizowanych w 1 etapie,
- lecz nie później niż do dnia 30 czerwca 2015 r.

W przypadku operacji obejmującej inwestycje polegające na nabyciu rzeczy będących przedmiotem leasingu pierwszy *wniosek o płatność* pośrednią należy złożyć w terminie 12 miesięcy od dnia zawarcia *umowy*, przy czym *wnioski* te nie mogą być składane częściej niż 2 razy w roku. Zakończenie realizacji operacji i złożenie *wniosku o płatność* ostateczną musi nastąpić w terminie 60 miesięcy od dnia zawarcia *umowy*, lecz również nie później niż do dnia 30 czerwca 2015 r.

Wzór *wniosku o płatność* można znaleźć na stronach internetowych Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa www.arimr.gov.pl. Można go również pobrać w oddziale regionalnym ARiMR.

Wniosek w wersji papierowej, wypełniony zgodnie z *Instrukcją do wniosku o płatność*, wraz z wymaganymi załącznikami (w tym dokumentami potwierdzającymi poniesione wydatki) należy złożyć w terminie określonym w *umowie przyznania pomocy*. Załączniki te wymienione są w formularzu *wniosku o płatność*, ich wykaz stanowi również załącznik do *umowy*.

Wraz z *wnioskiem o płatność* należy złożyć wszystkie niezbędne opinie, zaświadczenia, uzgodnienia, pozwolenia lub inne decyzje związane z realizacją operacji, o ile wymagają tego obowiązujące przepisy prawa oraz postanowienia *umowy*.

Do dnia złożenia *wniosku o płatność* wszystkie maszyny, urządzenia, infrastruktura, wyposażenie zakupione w ramach operacji powinny być zamontowane, uruchomione i sprawne, obiekty budowlane – odebrane i dopuszczone do użytkowania, jeśli wymagają tego przepisy obowiązującego prawa.

Wszystkie dokumenty sporządzone w języku obcym powinny być przetłumaczone na język polski przez tłumacza przysięgłego.

Agencja rozpatruje *wniosek* w terminie 3 miesięcy i dokonuje wypłaty środków finansowych z tytułu pomocy niezwłocznie po pozytywnym rozpatrzeniu *wniosku o płatność*.

Wezwanie przez Agencję Beneficjenta do wykonania określonych czynności w toku postępowania w sprawie wypłaty pomocy wstrzymuje bieg terminu rozpatrywania wniosku do czasu wykonania przez niego tych czynności. Jeżeli w trakcie rozpatrywania *wniosku* niezbędne jest uzyskanie dodatkowych wyjaśnień lub opinii innego podmiotu, lub zajdą nowe okoliczności budzące wątpliwości, co do możliwości wypłaty pomocy, termin rozpatrywania *wniosku* wydłuża się również o czas niezbędny do uzyskania wyjaśnień lub opinii, o czym Agencja informuje na piśmie Beneficjenta.

Jeżeli *wniosek* nie został wypełniony we wszystkich wymaganych pozycjach lub nie dołączono do niego wymaganych dokumentów, lub *wniosek* albo dokumenty nie spełniają innych wymagań, Agencja wzywa Beneficjenta, w formie pisemnej, do usunięcia braków w terminie 21 dni od dnia doręczenia wezwania. Jeżeli Beneficjent pomimo wezwania, nie usunął braków w wyznaczonym terminie, Agencja wzywa ponownie Beneficjenta, w formie pisemnej, do usunięcia braków w terminie 21 dni od dnia doręczenia wezwania. Jeżeli Beneficjent, pomimo ponownego wezwania, nie usunął braków Agencja rozpatruje *wniosek* w zakresie, w jakim został wypełniony oraz na podstawie dołączonych i poprawnie sporządzonych dokumentów.

W trakcie rozpatrywania *wniosku* Agencja może wzywać Beneficjenta, w formie pisemnej, do wyjaśnienia faktów istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy lub przedstawienia dowodów na potwierdzenie tych faktów, w terminie 21 dni od dnia doręczenia wezwania.

W razie uchybienia terminu wykonania przez Beneficjenta określonych czynności w toku postępowania w sprawie wypłaty pomocy Agencja, na prośbę Beneficjenta, przywraca termin wykonania tych czynności, jeżeli Beneficjent:

- wniósł prośbę w terminie 45 dni od dnia ustania przyczyny uchybienia;
- jednocześnie z jej wniesieniem dokonał stosownych wyjaśnień, uzupełnień itp., dla których był określony termin;
- uprawdopodobnił, że uchybienie nastąpiło bez jego winy.

Nie jest możliwe przywrócenie terminu do złożenia prośby o przywrócenie terminu w przypadku niewypełnienia ww. warunków.

Na uzasadnioną prośbę Beneficjenta Agencja może wyrazić zgodę na przedłużenie terminu wykonania przez niego określonych czynności w toku postępowania w sprawie wypłaty pomocy, jednak nie dłużej niż o 6 miesięcy. Przedłużenie terminu o więcej niż miesiąc wymaga udokumentowania przez Beneficjenta przyczyny przedłużenia.

Tryb wypłaty środków finansowych z tytułu pomocy określa *umowa*, z tym, że są one wypłacane na *wniosek o płatność*, jeżeli Beneficjent:

- zrealizował operację lub jej etap oraz poniósł związane z tym koszty, zgodnie z warunkami określonymi w rozporządzeniu do działania *Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej* i w *umowie* oraz określonymi w innych przepisach dotyczących inwestycji objętych operacją;
- zrealizował lub realizuje zobowiązania określone w *umowie*;
- udokumentował zrealizowanie operacji lub jej etapu, w tym poniesienie kosztów kwalifikowalnych związanych z tą operacją.

Jeśli Beneficjent nie spełnił któregokolwiek z ww. warunków, pomoc może być wypłacona w części dotyczącej operacji lub jej etapu, które zostały zrealizowane zgodnie z tymi warunkami oraz jeżeli cel operacji został osiągnięty lub może zostać osiągnięty do dnia złożenia *wniosku o płatność* ostateczną.

W przypadku operacji obejmujących inwestycje polegające na nabyciu rzeczy będących przedmiotem leasingu Beneficjent składa w oddziale regionalnym Agencji, przed planowanym dniem złożenia *wniosku o płatność* pośrednią, w ramach którego po raz pierwszy zostaną ujęte raty zapłacone tytułem wykonania umowy leasingu:

- umowę leasingu wraz z harmonogramem spłat,
- oryginał albo kopię potwierdzoną za zgodność z oryginałem przez finansującego faktury sprzedaży rzeczy będących przedmiotem leasingu wystawionej przez zbywcę na rzecz finansującego - w terminie określonym w *umowie*.

Jakie są obowiązki Beneficjenta po uzyskaniu refundacji?

Zgodnie z *umową przyznania pomocy* Beneficjent przez okres 5 lat jest zobowiązany do:

- osiągnięcia i zachowania celu operacji,
- umożliwienia przeprowadzenia kontroli związanych z przyznaną pomocą,
- przechowywania dokumentów związanych z przyznaną pomocą,
- informowania Agencji o okolicznościach mogących mieć wpływ na wykonanie *umowy*,
- przestrzegania ograniczeń w zakresie:

- a) przenoszenia prawa własności lub posiadania rzeczy nabytych w ramach realizacji operacji lub sposobu ich wykorzystywania,
- b) rodzaju wykonywania działalności związanej z przyznaną pomocą oraz okresu lub miejsca jej wykonywania.

W odniesieniu do zobowiązania dotyczącego *przechowywania dokumentów związanych z przyznaną pomocą* okres 5-letni liczony jest od dnia dokonania przez Agencję płatności:

- ostatecznej – dotyczy operacji obejmujących wyłącznie inwestycje realizowane bez udziału leasingu,
- w wyniku której po raz pierwszy w ramach danej operacji zostały zrefundowane raty leasingowe – dotyczy operacji obejmującej wyłącznie inwestycje finansowane w ramach leasingu,
- w wyniku której zostały zrefundowane wszystkie koszty kwalifikowalne z wyjątkiem rat leasingowych – dotyczy operacji obejmujących oba ww. rodzaje inwestycji.

W przypadku pozostałych zobowiązań okres 5-letni liczony jest od dnia przyznania pomocy, tj. od podpisania *umowy przyznania pomocy*.¹⁰

GDZIE MOŻECIE PAŃSTWO SZUKAĆ DODATKOWYCH INFORMACJI?

- w oddziałach regionalnych ARiMR
- pod bezpłatnym numerem infolinii – **0 800 38 00 84**
- na stronach internetowych: ARiMR (www.arimr.gov.pl) oraz MRiRW (www.minrol.gov.pl).

¹⁰ Oznacza to zmianę sposobu liczenia omawianego 5-letniego okresu trwania zobowiązań w stosunku do wcześniej stosowanego w tym zakresie. Zmiana ta ma obowiązywać od naboru przeprowadzonego w 2010 r.

ZALĄCZNIK NR 1**WYKAZ DZIAŁALNOŚCI NIEROLNICZYCH, W ZAKRESIE KTÓRYCH MOŻE BYĆ PRZYZNANA POMOC W RAMACH DZIAŁANIA *RÓŻNICOWANIE W KIERUNKU DZIAŁALNOŚCI NIEROLNICZEJ* PROW 2007-2013**

01.61.Z	Działalność usługowa wspomagająca produkcję roślinną		cukierniczych
01.62.Z	Działalność usługowa wspomagająca chów i hodowlę zwierząt gospodarskich	10.83.Z	Przetwórstwo herbaty i kawy
01.63.Z	Działalność usługowa następująca po zbiorach	10.84.Z	Produkcja przypraw
01.64.Z	Obróbka nasion dla celów rozmnażania roślin	10.85.Z	Wytwarzanie gotowych posiłków i dań
01.70.Z	Łowiectwo i pozyskiwanie zwierząt łownych, włączając działalność usługową	10.86.Z	Produkcja artykułów spożywczych homogenizowanych i żywności dietetycznej
02.20.Z	Pozyskiwanie drewna	10.89.Z	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych, gdzie indziej niesklasyfikowana
02.40.Z	Działalność usługowa związana z leśnictwem	10.91.Z	Produkcja gotowej paszy dla zwierząt gospodarskich
08.11.Z	Wydobywanie kamieni ozdobnych oraz kamienia dla potrzeb budownictwa, skał wapiennych, gipsu, kredy i łupków	10.92.Z	Produkcja gotowej karmy dla zwierząt domowych
08.12.Z	Wydobywanie żwiru i piasku; wydobywanie gliny i kaolinu	11.01.Z	Destylowanie, rektyfikowanie i mieszanie alkoholi
08.92.Z	Wydobywanie torfu	11.02.Z	Produkcja win gronowych
08.99.Z	Pozostałe górnictwo i wydobywanie, gdzie indziej niesklasyfikowane	11.03.Z	Produkcja cydru i pozostałych win owocowych
10.11.Z	Przetwarzanie i konserwowanie mięsa, z wyłączeniem mięsa z drobiu	11.05.Z	Produkcja piwa
10.12.Z	Przetwarzanie i konserwowanie mięsa z drobiu	11.07.Z	Produkcja napojów bezalkoholowych; produkcja wód mineralnych i pozostałych wód butelkowanych
10.13.Z	Produkcja wyrobów z mięsa, włączając wyroby z mięsa drobiowego	13.10.A	Produkcja przędzy bawełnianej
10.31.Z	Przetwarzanie i konserwowanie ziemniaków	13.10.B	Produkcja przędzy wełnianej
10.32.Z	Produkcja soków z owoców i warzyw	13.10.C	Produkcja przędzy z włókien chemicznych
10.39.Z	Pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw	13.10.D	Produkcja przędzy z pozostałych włókien tekstylnych, włączając produkcję nici
10.41.Z	Produkcja olejów i pozostałych tłuszczów płynnych	13.20.A	Produkcja tkanin bawełnianych
10.42.Z	Produkcja margaryny i podobnych tłuszczów jadalnych	13.20.B	Produkcja tkanin wełnianych
10.51.Z	Przetwórstwo mleka i wyrób serów	13.20.C	Produkcja tkanin z włókien chemicznych
10.52.Z	Produkcja lodów	13.20.D	Produkcja pozostałych tkanin
10.61.Z	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż	13.30.Z	Wykończanie wyrobów włókienniczych
10.62.Z	Wytwarzanie skrobi i wyrobów skrobiowych	13.91.Z	Produkcja dzianin metrażowych
10.71.Z	Produkcja pieczywa; produkcja świeżych wyrobów ciastkarskich i ciastek	13.92.Z	Produkcja gotowych wyrobów tekstylnych
10.72.Z	Produkcja sucharów i herbatników; produkcja konserwowanych wyrobów ciastkarskich i ciastek	13.93.Z	Produkcja dywanów i chodników
10.73.Z	Produkcja makaronów, klusek, kuskusu i podobnych wyrobów mącznych	13.94.Z	Produkcja wyrobów powroźniczych, lin, szpagatów i wyrobów sieciowych
10.82.Z	Produkcja kakao, czekolady i wyrobów	13.95.Z	Produkcja włóknin i wyrobów wykonanych z włóknin, z wyłączeniem odzieży
		13.96.Z	Produkcja pozostałych technicznych i przemysłowych wyrobów tekstylnych
		13.99.Z	Produkcja pozostałych wyrobów tekstylnych, gdzie indziej niesklasyfikowana
		14.11.Z	Produkcja odzieży skórzanej
		14.12.Z	Produkcja odzieży roboczej

14.13.Z	Produkcja pozostałej odzieży wierzchniej
14.14.Z	Produkcja bielizny
14.19.Z	Produkcja pozostałej odzieży i dodatków do odzieży
14.20.Z	Produkcja wyrobów futrzarskich
14.31.Z	Produkcja wyrobów pończosznicych
14.39.Z	Produkcja pozostałej odzieży dzianej
15.11.Z	Wyprawa skór, garbowanie; wyprawa i barwienie skór futerkowych
15.12.Z	Produkcja toreb bagażowych, toreb ręcznych i podobnych wyrobów kaletniczych; produkcja wyrobów rymarskich
15.20.Z	Produkcja obuwia
16.10.Z	Produkcja wyrobów tartacznych
16.21.Z	Produkcja arkuszy fornirowych i płyt wykonanych na bazie drewna
16.22.Z	Produkcja gotowych parkietów podłogowych
16.23.Z	Produkcja pozostałych wyrobów stolarskich i ciesielskich dla budownictwa
16.24.Z	Produkcja opakowań drewnianych
16.29.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z drewna; produkcja wyrobów z korka, słomy i materiałów używanych do wyplatania
17.11.Z	Produkcja masy włóknistej
17.12.Z	Produkcja papieru i tektury
17.21.Z	Produkcja papieru falistego i tektury falistej oraz opakowań z papieru i tektury
17.22.Z	Produkcja artykułów gospodarstwa domowego, toaletowych i sanitarnych
17.23.Z	Produkcja artykułów piśmiennych
17.24.Z	Produkcja tapet
17.29.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z papieru i tektury
18.12.Z	Pozostałe drukowanie
18.13.Z	Działalność usługowa związana z przygotowaniem do druku
18.14.Z	Introligatorstwo i podobne usługi
19.20.Z	Wytwarzanie i przetwarzanie produktów rafinacji ropy naftowej – w zakresie ograniczonym do produkcji brykietów z torfu
20.41.Z	Produkcja mydła i detergentów, środków myjących i czyszczących
20.42.Z	Produkcja wyrobów kosmetycznych i toaletowych
20.53.Z	Produkcja olejków eterycznych
22.11.Z	Produkcja opon i dętek z gumy; bieżnikowanie i regenerowanie opon z gumy
22.19.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z gumy

22.21.Z	Produkcja płyt, arkuszy, rur i kształtowników z tworzyw sztucznych
22.22.Z	Produkcja opakowań z tworzyw sztucznych
22.23.Z	Produkcja wyrobów dla budownictwa z tworzyw sztucznych
22.29.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z tworzyw sztucznych
23.11.Z	Produkcja szkła płaskiego
23.12.Z	Kształtowanie i obróbka szkła płaskiego
23.13.Z	Produkcja szkła gospodarczego
23.31.Z	Produkcja ceramicznych kafli i płytek
23.32.Z	Produkcja cegieł, dachówek i materiałów budowlanych z wypalanej gliny
23.41.Z	Produkcja ceramicznych wyrobów stołowych i ozdobnych
23.42.Z	Produkcja ceramicznych wyrobów sanitarnych
23.49.Z	Produkcja pozostałych wyrobów ceramicznych
23.61.Z	Produkcja wyrobów budowlanych z betonu
23.62.Z	Produkcja wyrobów budowlanych z gipsu
23.69.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z betonu, gipsu i cementu
23.70.Z	Cięcie, formowanie i wykańczanie kamienia
23.91.Z	Produkcja wyrobów ściernych
23.99.Z	Produkcja pozostałych wyrobów z mineralnych surowców niemetalicznych, gdzie indziej niesklasyfikowana
24.31.Z	Produkcja prętów ciągnionych na zimno
24.32.Z	Produkcja wyrobów płaskich walcowanych na zimno
24.33.Z	Produkcja wyrobów formowanych na zimno
24.34.Z	Produkcja drutu
24.44.Z	Produkcja miedzi
24.51.Z	Odlewnictwo żeliwa
24.52.Z	Odlewnictwo staliwa
24.53.Z	Odlewnictwo metali lekkich
24.54.A	Odlewnictwo miedzi i stopów miedzi
24.54.B	Odlewnictwo pozostałych metali nieżelaznych, gdzie indziej niesklasyfikowane
25.11.Z	Produkcja konstrukcji metalowych i ich części
25.12.Z	Produkcja metalowych elementów stolarki budowlanej
25.21.Z	Produkcja grzejników i kotłów centralnego ogrzewania
25.30.Z	Produkcja wytwornic pary, z wyłączeniem kotłów do centralnego ogrzewania gorącą wodą
25.50.Z	Kucie, prasowanie, wyłaczanie i walcowanie metali; metalurgia

	proszków	28.12.Z	Produkcja sprzętu i wyposażenia do napędu hydraulicznego i pneumatycznego – w zakresie ograniczonym do produkcji kurków i zaworów do napędu hydraulicznego i pneumatycznego
25.61.Z	Obróbka metali i nakładanie powłok na metale	28.14.Z	Produkcja pozostałych kurków i zaworów
25.62.Z	Obróbka mechaniczna elementów metalowych	28.21.Z	Produkcja pieców, palenisk i palników piecowych
25.71.Z	Produkcja wyrobów nożowniczych i sztućców	28.22.Z	Produkcja urządzeń dźwigowych i chwytaków – w zakresie ograniczonym do produkcji taczek
25.72.Z	Produkcja zamków i zawiasów	28.23.Z	Produkcja maszyn i sprzętu biurowego, z wyłączeniem komputerów i urządzeń peryferyjnych
25.73.Z	Produkcja narzędzi	28.24.Z	Produkcja narzędzi ręcznych mechanicznych
25.91.Z	Produkcja pojemników metalowych	28.29.Z	Produkcja pozostałych maszyn ogólnego przeznaczenia, gdzie indziej niesklasyfikowana
25.92.Z	Produkcja opakowań z metali	28.30.Z	Produkcja maszyn dla rolnictwa i leśnictwa
25.93.Z	Produkcja wyrobów z drutu, łańcuchów i sprężyn	28.41.Z	Produkcja maszyn do obróbki metalu
25.94.Z	Produkcja złączy i śrub	28.49.Z	Produkcja pozostałych narzędzi mechanicznych
25.99.Z	Produkcja pozostałych gotowych wyrobów metalowych, gdzie indziej niesklasyfikowana	28.93.Z	Produkcja maszyn stosowanych w przetwórstwie żywności, tytoniu i produkcji napojów
26.11.Z	Produkcja elementów elektronicznych – w zakresie ograniczonym do produkcji elektronicznych złączek do obwodów drukowanych; produkcji elektronicznych przełączników stosowanych w aparaturze elektronicznej	28.94.Z	Produkcja maszyn dla przemysłu tekstylnego, odzieżowego i skórzanego
26.40.Z	Produkcja elektronicznego sprzętu powszechnego użytku – w zakresie ograniczonym do produkcji konsoli do gier video	28.95.Z	Produkcja maszyn dla przemysłu papirniczego
26.51.Z	Produkcja instrumentów i przyrządów pomiarowych, kontrolnych i nawigacyjnych	28.96.Z	Produkcja maszyn do obróbki gumy lub tworzyw sztucznych oraz wytwarzania wyrobów z tych materiałów
26.52.Z	Produkcja zegarków i zegarów	28.99.Z	Produkcja pozostałych maszyn specjalnego przeznaczenia, gdzie indziej niesklasyfikowana
26.70.Z	Produkcja instrumentów optycznych i sprzętu fotograficznego	29.32.Z	Produkcja pozostałych części i akcesoriów do pojazdów silnikowych, z wyłączeniem motocykli – w zakresie ograniczonym do produkcji siedzeń do samochodów
27.12.Z	Produkcja aparatury rozdzielczej i sterowniczej energii elektrycznej	30.12.Z	Produkcja łodzi wycieczkowych i sportowych
27.31.Z	Produkcja kabli światłowodowych	30.20.Z	Produkcja lokomotyw kolejowych oraz taboru szynowego – w zakresie ograniczonym do produkcji siedzeń dla taboru szynowego
27.32.Z	Produkcja pozostałych elektronicznych i elektrycznych przewodów i kabli	30.30.Z	Produkcja statków powietrznych, statków kosmicznych i podobnych maszyn – w zakresie ograniczonym do produkcji siedzeń do statków powietrznych, kosmicznych i podobnych maszyn
27.33.Z	Produkcja sprzętu instalacyjnego	30.92.Z	Produkcja rowerów i wózków inwalidzkich
27.40.Z	Produkcja elektrycznego sprzętu oświetleniowego		
27.51.Z	Produkcja elektrycznego sprzętu gospodarstwa domowego		
27.52.Z	Produkcja nieelektrycznego sprzętu gospodarstwa domowego		
27.90.Z	Produkcja pozostałego sprzętu elektrycznego – w zakresie ograniczonym do produkcji elektrycznych narzędzi do spawania i lutowania; produkcji ochronników przeciwprzepięciowych		
28.11.Z	Produkcja silników i turbin, z wyłączeniem silników lotniczych, samochodowych i motocyklowych – w zakresie ograniczonym do produkcji tłoków, pierścieni tłoków, gaźników do silników spalania wewnętrznego, silników Diesla itp.; produkcji zaworów wlotowych i wylotowych do silników spalania wewnętrznego		

30.99.Z	Produkcja pozostałego sprzętu transportowego, gdzie indziej niesklasyfikowana
31.01.Z	Produkcja mebli biurowych i sklepowych
31.02.Z	Produkcja mebli kuchennych
31.03.Z	Produkcja materaców
31.09.Z	Produkcja pozostałych mebli
32.11.Z	Produkcja monet
32.12.Z	Produkcja wyrobów jubilerskich i podobnych
32.13.Z	Produkcja sztucznej biżuterii i wyrobów podobnych
32.20.Z	Produkcja instrumentów muzycznych
32.30.Z	Produkcja sprzętu sportowego
32.40.Z	Produkcja gier i zabawek
32.50.Z	Produkcja urządzeń, instrumentów oraz wyrobów medycznych, włączając dentystyczne – w zakresie ograniczonym do produkcji termometrów medycznych, laboratoryjnych wag, inkubatorów i różnorodnych przyrządów, aparatów, instrumentów pomiarowych i kontrolnych; produkcji okularów korekcyjnych, okularów przeciwsłonecznych, soczewek wykonywanych na receptę, soczewek kontaktowych, okularów ochronnych
32.91.Z	Produkcja mioteł, szczotek i pędzli
32.99.Z	Produkcja pozostałych wyrobów, gdzie indziej niesklasyfikowana
33.11.Z	Naprawa i konserwacja metalowych wyrobów gotowych – w zakresie ograniczonym do naprawy i konserwacji grzejników i kotłów centralnego ogrzewania
33.12.Z	Naprawa i konserwacja maszyn
33.13.Z	Naprawa i konserwacja urządzeń elektronicznych i optycznych
33.14.Z	Naprawa i konserwacja urządzeń elektrycznych
33.15.Z	Naprawa i konserwacja statków i łodzi
33.19.Z	Naprawa i konserwacja pozostałego sprzętu i wyposażenia
33.20.Z	Instalowanie maszyn przemysłowych, sprzętu i wyposażenia
35.11.Z	Wytwarzanie energii elektrycznej
35.21.Z	Wytwarzanie paliw gazowych – w zakresie ograniczonym do produkcji gazu uzyskanego jako produkt uboczny pochodzenia rolniczego lub z odpadów
37.00.Z	Odprowadzanie i oczyszczanie ścieków
38.11.Z	Zbieranie odpadów innych niż niebezpieczne
38.12.Z	Zbieranie odpadów niebezpiecznych
38.21.Z	Obróbka i usuwanie odpadów innych niż niebezpieczne

38.22.Z	Przetwarzanie i unieszkodliwianie odpadów niebezpiecznych
38.32.Z	Odzysk surowców z materiałów segregowanych
39.00.Z	Działalność związana z rekultywacją i pozostała działalność usługowa związana z gospodarką odpadami
41.20.Z	Roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków mieszkalnych i niemieszkalnych
42.11.Z	Roboty związane z budową dróg i autostrad
42.21.Z	Roboty związane z budową rurociągów przesyłowych i sieci rozdzielczych – w zakresie ograniczonym do wiercenia i obudowywania studni
42.99.Z	Roboty związane z budową pozostałych obiektów inżynierii lądowej i wodnej, gdzie indziej niesklasyfikowane
43.11.Z	Rozbiórka i burzenie obiektów budowlanych
43.12.Z	Przygotowanie terenu pod budowę
43.13.Z	Wykonywanie wykopów i wierceń geologiczno-inżynierskich
43.21.Z	Wykonywanie instalacji elektrycznych
43.22.Z	Wykonywanie instalacji wodno-kanalizacyjnych, ciepłych, gazowych i klimatyzacyjnych
43.29.Z	Wykonywanie pozostałych instalacji budowlanych
43.31.Z	Tynkowanie
43.32.Z	Zakładanie stolarki budowlanej
43.33.Z	Posadzkarstwo; tapetowanie i oblicowywanie ścian
43.34.Z	Malowanie i szklenie
43.39.Z	Wykonywanie pozostałych robót budowlanych wykończeniowych
43.91.Z	Wykonywanie konstrukcji i pokryć dachowych
43.99.Z	Pozostałe specjalistyczne roboty budowlane, gdzie indziej niesklasyfikowane
45.20.Z	Konserwacja i naprawa pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli
45.32.Z	Sprzedaż detaliczna części i akcesoriów do pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli
46.11.Z	Działalność agentów zajmujących się sprzedażą płodów rolnych, żywych zwierząt, surowców dla przemysłu tekstylnego i półproduktów
46.13.Z	Działalność agentów zajmujących się sprzedażą drewna i materiałów budowlanych
46.15.Z	Działalność agentów zajmujących się sprzedażą mebli, artykułów gospodarstwa domowego i drobnych wyrobów metalowych

46.16.Z	Działalność agentów zajmujących się sprzedażą wyrobów tekstylnych, odzieży, wyrobów futrzarskich, obuwia i artykułów skórzanych
46.21.Z	Sprzedaż hurtowa zboża, nieprzetworzonego tytoniu, nasion i pasz dla zwierząt
46.22.Z	Sprzedaż hurtowa kwiatów i roślin
46.23.Z	Sprzedaż hurtowa żywych zwierząt
46.24.Z	Sprzedaż hurtowa skór
46.31.Z	Sprzedaż hurtowa owoców i warzyw
46.32.Z	Sprzedaż hurtowa mięsa i wyrobów z mięsa
46.33.Z	Sprzedaż hurtowa mleka, wyrobów mleczarskich, jaj, olejów i tłuszczów jadalnych
46.34.B	Sprzedaż hurtowa napojów bezalkoholowych
46.36.Z	Sprzedaż hurtowa cukru, czekolady, wyrobów cukierniczych i piekarskich
46.37.Z	Sprzedaż hurtowa herbaty, kawy, kakao i przypraw
46.38.Z	Sprzedaż hurtowa pozostałej żywności, włączając ryby, skorupiaki i mięczaki
46.41.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów tekstylnych
46.42.Z	Sprzedaż hurtowa odzieży i obuwia
46.43.Z	Sprzedaż hurtowa elektrycznych artykułów użytku domowego
46.44.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów porcelanowych, ceramicznych i szklanych oraz środków czyszczących
46.45.Z	Sprzedaż hurtowa perfum i kosmetyków
46.46.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów farmaceutycznych i medycznych
46.47.Z	Sprzedaż hurtowa mebli, dywanów i sprzętu oświetleniowego
46.48.Z	Sprzedaż hurtowa zegarków, zegarów i biżuterii
46.49.Z	Sprzedaż hurtowa pozostałych artykułów użytku domowego
46.51.Z	Sprzedaż hurtowa komputerów, urządzeń peryferyjnych i oprogramowania
46.52.Z	Sprzedaż hurtowa sprzętu elektronicznego i telekomunikacyjnego oraz części do niego
46.61.Z	Sprzedaż hurtowa maszyn i urządzeń rolniczych oraz dodatkowego wyposażenia
46.62.Z	Sprzedaż hurtowa obrabiarek
46.63.Z	Sprzedaż hurtowa maszyn wykorzystywanych w górnictwie, budownictwie oraz inżynierii lądowej i wodnej
46.64.Z	Sprzedaż hurtowa maszyn dla przemysłu tekstylnego oraz maszyn do szycia i maszyn dziewiarskich
46.65.Z	Sprzedaż hurtowa mebli biurowych
46.66.Z	Sprzedaż hurtowa pozostałych maszyn i

	urządzeń biurowych
46.69.Z	Sprzedaż hurtowa pozostałych maszyn i urządzeń
46.73.Z	Sprzedaż hurtowa drewna, materiałów budowlanych i wyposażenia sanitarnego
46.74.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów metalowych oraz sprzętu i dodatkowego wyposażenia hydraulicznego i grzejnego
46.75.Z	Sprzedaż hurtowa wyrobów chemicznych
46.76.Z	Sprzedaż hurtowa pozostałych półproduktów
46.77.Z	Sprzedaż hurtowa odpadów i złomu
47.11.Z	Sprzedaż detaliczna prowadzona w niewyspecjalizowanych sklepach z przewagą żywności, napojów i wyrobów tytoniowych
47.19.Z	Pozostała sprzedaż detaliczna prowadzona w niewyspecjalizowanych sklepach
47.21.Z	Sprzedaż detaliczna owoców i warzyw prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.22.Z	Sprzedaż detaliczna mięsa i wyrobów z mięsa prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.23.Z	Sprzedaż detaliczna ryb, skorupiaków i mięczaków prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.24.Z	Sprzedaż detaliczna pieczywa, ciast, wyrobów ciastkarskich i cukierniczych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.29.Z	Sprzedaż detaliczna pozostałej żywności prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.41.Z	Sprzedaż detaliczna komputerów, urządzeń peryferyjnych i oprogramowania prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach – w zakresie ograniczonym do sprzedaży detalicznej komputerów, urządzeń peryferyjnych i oprogramowania
47.42.Z	Sprzedaż detaliczna sprzętu telekomunikacyjnego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.43.Z	Sprzedaż detaliczna sprzętu audiowizualnego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.51.Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów tekstylnych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.52.Z	Sprzedaż detaliczna drobnych wyrobów metalowych, farb i szkła prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.53.Z	Sprzedaż detaliczna dywanów, chodników i innych pokryć podłogowych oraz pokryć ściennych prowadzona

	w wyspecjalizowanych sklepach
47.54.Z	Sprzedaż detaliczna elektrycznego sprzętu gospodarstwa domowego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.59.Z	Sprzedaż detaliczna mebli, sprzętu oświetleniowego i pozostałych artykułów użytku domowego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.61.Z	Sprzedaż detaliczna książek prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.62.Z	Sprzedaż detaliczna gazet i artykułów piśmiennych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.63.Z	Sprzedaż detaliczna nagrań dźwiękowych i audiowizualnych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.64.Z	Sprzedaż detaliczna sprzętu sportowego prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.65.Z	Sprzedaż detaliczna gier i zabawek prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.71.Z	Sprzedaż detaliczna odzieży prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.72.Z	Sprzedaż detaliczna obuwia i wyrobów skórzanych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.73.Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów farmaceutycznych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.74.Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów medycznych, włączając ortopedyczne, prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.75.Z	Sprzedaż detaliczna kosmetyków i artykułów toaletowych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.76.Z	Sprzedaż detaliczna kwiatów, roślin, nasion, nawozów, żywych zwierząt domowych, karmy dla zwierząt domowych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.77.Z	Sprzedaż detaliczna zegarków, zegarów i biżuterii prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.78.Z	Sprzedaż detaliczna pozostałych nowych wyrobów prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.79.Z	Sprzedaż detaliczna artykułów używanych prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach
47.81.Z	Sprzedaż detaliczna żywności, napojów i wyrobów tytoniowych prowadzona na straganach i targowiskach
47.82.Z	Sprzedaż detaliczna wyrobów tekstylnych, odzieży i obuwia prowadzona na straganach i

	targowiskach
47.89.Z	Sprzedaż detaliczna pozostałych wyrobów prowadzona na straganach i targowiskach
47.91.Z	Sprzedaż detaliczna prowadzona przez domy sprzedaży wysyłkowej lub Internet
47.99.Z	Pozostała sprzedaż detaliczna prowadzona poza siecią sklepową, straganami i targowiskami
49.39.Z	Pozostały transport lądowy pasażerski, gdzie indziej niesklasyfikowany
49.41.Z	Transport drogowy towarów
49.42.Z	Działalność usługowa związana z przeprowadzkami
50.10.Z	Transport morski i przybrzeżny pasażerski
50.20.Z	Transport morski i przybrzeżny towarów
50.30.Z	Transport wodny śródlądowy pasażerski
50.40.Z	Transport wodny śródlądowy towarów
52.10.A	Magazynowanie i przechowywanie paliw gazowych
52.10.B	Magazynowanie i przechowywanie pozostałych towarów
52.21.Z	Działalność usługowa wspomagająca transport lądowy
52.29.B	Działalność śródlądowych agencji transportowych
52.29.C	Działalność pozostałych agencji transportowych
53.20.Z	Pozostała działalność pocztowa i kurierska
55.10.Z	Hotele i podobne obiekty zakwaterowania
55.20.Z	Obiekty noclegowe turystyczne i miejsca krótkotrwałego zakwaterowania
55.30.Z	Pola kempingowe (włączając pola dla pojazdów kempingowych) i pola namiotowe
55.90.Z	Pozostałe zakwaterowanie
56.10.A	Restauracje i inne stałe placówki gastronomiczne
56.10.B	Ruchome placówki gastronomiczne
56.21.Z	Przygotowywanie i dostarczanie żywności dla odbiorców zewnętrznych (katering)
56.29.Z	Pozostała usługowa działalność gastronomiczna
56.30.Z	Przygotowywanie i podawanie napojów
58.19.Z	Pozostała działalność wydawnicza
58.29.Z	Działalność wydawnicza w zakresie pozostałego oprogramowania
62.01.Z	Działalność związana z oprogramowaniem
62.02.Z	Działalność związana z doradztwem w zakresie informatyki
62.03.Z	Działalność związana z zarządzaniem urządzeniami informatycznymi

62.09.Z	Pozostała działalność usługowa w zakresie technologii informatycznych i komputerowych
63.11.Z	Przetwarzanie danych; zarządzanie stronami internetowymi (hosting) i podobna działalność
66.21.Z	Działalność związana z oceną ryzyka i szacowaniem poniesionych strat
66.22.Z	Działalność agentów i brokerów ubezpieczeniowych
66.29.Z	Pozostała działalność wspomagająca ubezpieczenia i fundusze emerytalne
69.20.Z	Działalność rachunkowo-księgową; doradztwo podatkowe
70.21.Z	Stosunki międzyludzkie (public relations) i komunikacja
70.22.Z	Pozostałe doradztwo w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej i zarządzania
71.11.Z	Działalność w zakresie architektury
71.12.Z	Działalność w zakresie inżynierii i związane z nią doradztwo techniczne
71.20.A	Badania i analizy związane z jakością żywności
71.20.B	Pozostałe badania i analizy techniczne
73.11.Z	Działalność agencji reklamowych
73.12.A	Pośrednictwo w sprzedaży czasu i miejsca na cele reklamowe w radio i telewizji
73.12.B	Pośrednictwo w sprzedaży miejsca na cele reklamowe w mediach drukowanych
73.12.C	Pośrednictwo w sprzedaży miejsca na cele reklamowe w mediach elektronicznych (Internet)
73.12.D	Pośrednictwo w sprzedaży czasu i miejsca na cele reklamowe w pozostałych mediach
73.20.Z	Badanie rynku i opinii publicznej
74.20.Z	Działalność fotograficzna
74.30.Z	Działalność związana z tłumaczeniami
74.90.Z	Pozostała działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, gdzie indziej niesklasyfikowana – w zakresie ograniczonym do kontroli dokumentów przewozowych, informacji dotyczących stawek za fracht; doradztwa w zakresie agronomii; doradztwa związanego z bezpieczeństwem
75.00.Z	Działalność weterynaryjna
77.11.Z	Wynajem i dzierżawa samochodów osobowych i furgonetek
77.12.Z	Wynajem i dzierżawa pozostałych pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli
77.21.Z	Wypożyczanie i dzierżawa sprzętu rekreacyjnego i sportowego
77.22.Z	Wypożyczanie kaset wideo, płyt CD, DVD itp.

77.29.Z	Wypożyczanie i dzierżawa pozostałych artykułów użytku osobistego i domowego
77.31.Z	Wynajem i dzierżawa maszyn i urządzeń rolniczych
77.32.Z	Wynajem i dzierżawa maszyn i urządzeń budowlanych
77.33.Z	Wynajem i dzierżawa maszyn i urządzeń biurowych, włączając komputery
77.34.Z	Wynajem i dzierżawa środków transportu wodnego
77.35.Z	Wynajem i dzierżawa środków transportu lotniczego – w zakresie ograniczonym do wynajmu balonów bez załogi
77.39.Z	Wynajem i dzierżawa pozostałych maszyn, urządzeń oraz dóbr materialnych, gdzie indziej niesklasyfikowane
78.10.Z	Działalność związana z wyszukiwaniem miejsc pracy i pozyskiwaniem pracowników
78.20.Z	Działalność agencji pracy tymczasowej
78.30.Z	Pozostała działalność związana z udostępnianiem pracowników
79.11.A	Działalność agentów turystycznych
79.11.B	Działalność pośredników turystycznych
79.12.Z	Działalność organizatorów turystyki
79.90.A	Działalność pilotów wycieczek i przewodników turystycznych
79.90.B	Działalność w zakresie informacji turystycznej
79.90.C	Pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji, gdzie indziej niesklasyfikowana
80.10.Z	Działalność ochroniarska, z wyłączeniem obsługi systemów bezpieczeństwa
80.20.Z	Działalność ochroniarska w zakresie obsługi systemów bezpieczeństwa
80.30.Z	Działalność detektywistyczna
81.21.Z	Niespecjalistyczne sprzątanie budynków i obiektów przemysłowych
81.22.Z	Specjalistyczne sprzątanie budynków i obiektów przemysłowych
81.29.Z	Pozostałe sprzątanie
81.30.Z	Działalność usługowa związana z zagospodarowaniem terenów zieleni
82.11.Z	Działalność usługowa związana z administracyjną obsługą biura
82.19.Z	Wykonywanie fotokopii, przygotowywanie dokumentów i pozostała specjalistyczna działalność wspomagająca prowadzenie biura
82.30.Z	Działalność związana z organizacją targów, wystaw i kongresów
82.92.Z	Działalność związana z pakowaniem
82.99.Z	Pozostała działalność wspomagająca

	prowadzenie działalności gospodarczej, gdzie indziej niesklasyfikowana – w zakresie ograniczonym do usług stenografii, stenotypii; usług przyjmowania telefonów
85.10.Z	Wychowanie przedszkolne
85.32.A	Technika – wyłącznie w zakresie szkół zawodowych dla dorosłych poniżej poziomu uniwersyteckiego, włączając szkoły nauki jazdy dla zawodowych kierowców; kształcenia ludzi dorosłych, tj. osób, które nie podlegają obowiązkowej edukacji
85.32.B	Zasadnicze szkoły zawodowe – wyłącznie w zakresie szkół zawodowych dla dorosłych poniżej poziomu uniwersyteckiego, włączając szkoły nauki jazdy dla zawodowych kierowców; kształcenia ludzi dorosłych, tj. osób, które nie podlegają obowiązkowej edukacji
85.51.Z	Pozaszkolne formy edukacji sportowej oraz zajęć sportowych i rekreacyjnych
85.52.Z	Pozaszkolne formy edukacji artystycznej – w zakresie ograniczonym do działalności szkół tańca i instruktorów tańca
85.53.Z	Pozaszkolne formy edukacji z zakresu nauki jazdy i pilotażu
85.59.A	Nauka języków obcych
85.59.B	Pozostałe pozaszkolne formy edukacji, gdzie indziej niesklasyfikowane
86.90.A	Działalność fizjoterapeutyczna
87.20.Z	Pomoc społeczna z zakwaterowaniem dla osób z zaburzeniami psychicznymi
87.30.Z	Pomoc społeczna z zakwaterowaniem dla osób w podeszłym wieku i osób niepełnosprawnych
87.90.Z	Pozostała pomoc społeczna z zakwaterowaniem
88.91.Z	Opieka dzienna nad dziećmi

90.01.Z	Działalność związana z wystawianiem przedstawiń artystycznych – w zakresie ograniczonym do działalności cyrkowej
91.01.A	Działalność bibliotek
93.11.Z	Działalność obiektów sportowych
93.12.Z	Działalność klubów sportowych
93.13.Z	Działalność obiektów służących poprawie kondycji fizycznej
93.19.Z	Pozostała działalność związana ze sportem
93.21.Z	Działalność wesołych miasteczek i parków rozrywki
93.29.Z	Pozostała działalność rozrywkowa i rekreacyjna
95.12.Z	Naprawa i konserwacja sprzętu (tele)komunikacyjnego – w zakresie ograniczonym do naprawy telefonów przenośnych i kamer
95.21.Z	Naprawa i konserwacja elektronicznego sprzętu powszechnego użytku
95.22.Z	Naprawa i konserwacja urządzeń gospodarstwa domowego oraz sprzętu użytku domowego i ogrodniczego
95.23.Z	Naprawa obuwia i wyrobów skórzanych
95.24.Z	Naprawa i konserwacja mebli i wyposażenia domowego
95.25.Z	Naprawa zegarów, zegarków oraz biżuterii
95.29.Z	Naprawa pozostałych artykułów użytku osobistego i domowego
96.01.Z	Pranie i czyszczenie wyrobów włókienniczych i futrzarskich
96.02.Z	Fryzjerstwo i pozostałe zabiegi kosmetyczne
96.03.Z	Pogrzeby i działalność pokrewna
96.04.Z	Działalność usługowa związana z poprawą kondycji fizycznej
96.09.Z	Pozostała działalność usługowa, gdzie indziej niesklasyfikowana

